

2017

Πρόγραμμα Σπουδών για το "Νέο Σχολείο"

πεδίο:
Πολιτισμός - Αισθητική Παιδεία
για την Υποχρεωτική
Εκπαίδευση

(αρχική πρόταση β')

υπεύθυνος πεδίου - εισηγητής: Μένης Θεοδωρίδης

ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

(αρχική) ΠΡΟΤΑΣΗ Β'

για τα μαθήματα Αισθητικής Παιδείας στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

(ως ζώνης Αισθητικής Παιδείας στο Δημοτικό και ως ζώνης Τεχνών με
κατ' επιλογή μαθήματα στο Γυμνάσιο)

1.2. (ακολουθείται η αρίθμηση του εισαγωγικού κειμένου του πεδίου)

Η παρούσα πρόταση ακολουθεί τις κατευθύνσεις Αισθητικής Παιδείας που διαμορφώθηκαν κατά την εννεαετή εφαρμογή του Προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός" (1995-2004).

1.2.1. Το μοντέλο Αισθητικής Παιδείας που αναπτύχθηκε στο Πρόγραμμα "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός"

Δύο κυρίως αντιλήψεις καθόρισαν το σχεδιασμό και τη λειτουργία του Προγράμματος σε σχέση με την Αισθητική Παιδεία και τις Τέχνες στην Εκπαίδευση:

- Η Αισθητική Παιδεία και ο Πολιτισμός είναι έννοιες που θα πρέπει να διαχέονται σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα του Προγράμματος Σπουδών και στο σύνολο της σχολικής δραστηριότητας. Δεν θα πρέπει να αποτελούν αποκλειστικό αντικείμενο μεμονωμένων μαθημάτων Τέχνης που -όπως και τα περισσότερα μαθήματα- λειτουργούν ως κλειστές νησίδες αυτόνομης γνώσης.

Επί πλέον, η Αισθητική Παιδεία και ο Πολιτισμός αναφέρονται σε όλες τις διαστάσεις της σχολικής ζωής. Η στάση των εκπαιδευτικών μέσα στην τάξη, ο τρόπος που μιλούν καθώς επεξεργάζονται διδακτικά το γνωστικό τους αντικείμενο, ο τρόπος που οι εκπαιδευτικοί σχολιάζουν την καθημερινότητα διαχέουν αισθητική. Το σχολικό κτίριο, η δομή του χώρου και οι καθημερινές συμπεριφορές που το κτίριο υπαγορεύει σε μαθητές και εκπαιδευτικούς διαχέουν αισθητική. Τα σχολικά εγχειρίδια, οι προτεινόμενες δραστηριότητες και ο τρόπος προσέγγισης της διδακτέας ύλης διαχέουν αισθητική. Το ίδιο ισχύει για τις υπηρεσιακές ανακοινώσεις, τις εντολές και το πλαίσιο κανονισμών που ρυθμίζουν τη σχολική ζωή.

Στην κατεύθυνση αυτή είναι απαραίτητο να ευαισθητοποιηθούν όλοι οι εκπαιδευτικοί σε όσο γίνεται περισσότερες πλευρές της καλλιτεχνικής έκφρασης διαποτίζοντας τη σχολική τους καθημερινότητα με αξίες, προβληματισμούς και συμπεριφορές που προέρχονται από το χώρο της Τέχνης. Η εννεαετής εμπειρία του Προγράμματος στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών, έδειξε ότι η βιωματική συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε

σειρά εργαστηρίων Τέχνης, δεν είχε μόνον το αναμενόμενο γραμμικό αποτέλεσμα (δηλαδή την ευαισθητοποίησή τους στα θέματα της καλλιτεχνικής έκφρασης), αλλά συστηματικά ανέπτυξε τη διδακτική τους τόλμη και τη διάθεσή τους για καινοτομικές προσεγγίσεις ιδιαίτερα σε θέματα του γνωστικού τους αντικειμένου. Ένα απρόβλεπτο εκπαιδευτικό όφελος συχνά προέκυπτε μέσα από διδακτικούς πειραματισμούς, ευφάνταστες δημιουργικές δραστηριότητες και διάθεση αναζήτησης. Η παρουσία λοιπόν της αισθητικής δεν μπορεί να αναφέρεται μόνον στα έργα Τέχνης και στη παραγωγή αυστηρά καλλιτεχνικής έκφρασης. Αγκαλιάζει το σύνολο της σχολικής ζωής και τον τρόπο σκέψης που καλλιεργείται στο σχολείο.

- Η συστηματική προσπάθεια ευαισθητοποίησης των μαθητών στα θέματα της Τέχνης, οφείλει να έχει θεμελιώδη γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά:
 - ως ειδικά χαρακτηριστικά θα θεωρήσουμε τα στοιχεία εκείνα που αναφέρονται στην κάθε Τέχνη χωριστά όπως: η εξοικείωση με κάποια εμβληματικά έργα καθώς και με τις ιστορικές και κοινωνικές τους διαστάσεις, η γνωριμία με τα εκφραστικά μέσα δηλαδή με τα εργαλεία και τα υλικά κάθε τρόπου καλλιτεχνικής έκφρασης, η εξοικείωση με στοιχειώδη θέματα τεχνικής κ.λπ. Όλα αυτά, στη θεμελιώδη τους και απλή μορφή, είναι εντελώς απαραίτητα για να κατανοηθεί η ευρύτερη πολιτισμική διάσταση που χαρακτηρίζει κάθε μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης.
 - ως γενικά χαρακτηριστικά της Τέχνης (δηλαδή όλων των μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης) θα θεωρήσουμε τις σημαντικές παραμέτρους που συνδέουν όλες τις Τέχνες με τον Πολιτισμό:
 - όλες οι Τέχνες αποτελούν μορφές επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπων με αγωνίες, χαρές και προσωπικό συναισθηματικό πλούτο
 - όλα τα έργα Τέχνης συνδέονται με τις ιστορικές, πολιτισμικές και κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες δημιουργήθηκαν
 - κάθε καλλιτεχνική δημιουργία περιέχει τόσο την προσωπική έμπνευση-οπτική του δημιουργού (αξίες, συμβολισμούς, αφαιρέσεις κ.λπ.) όσο και την ικανότητά του να χειριστεί τα εργαλεία και τα υλικά του προκειμένου να αποδώσει την έμπνευσή του. Και οι δύο αυτές διαστάσεις απαιτούν συναισθηματική ένταση, χρόνο, κοπιαστικές αναζητήσεις και δοκιμές. Η εκφραστική αξία ενός μικρού σκίτσου πάνω σε μια χαρτοπετσέτα ή μιας μελωδίας πάνω σ' ένα πακέτο τσιγάρων, στην πραγματικότητα είναι αποτέλεσμα πολύχρονης αναζήτησης και πειραματισμών που στηρίζουν μια στιγμιαία συμπύκνωση ευτυχών συγκυριών

- κάθε έργο Τέχνης συνεπάγεται προσωπικές αναγνώσεις από τους δέκτες του, οι οποίες διευρύνουν την εμβέλειά του και την πολιτισμική του παρουσία μέσα στο χρόνο
- συχνά, ένα έργο Τέχνης ολοκληρώνεται μόνον με την ερμηνευτική διαμεσολάβηση ενός άλλου δημιουργού και αυτό εισάγει ένα νέο επίπεδο ερμηνευτικής ανάγνωσης πριν από την τελική ανάγνωση από το δέκτη.

Σε μια προσχεδιασμένη επιμόρφωση και προσπάθεια εξοικείωσης με την Τέχνη, τα παραπάνω γενικά χαρακτηριστικά πρέπει να έχουν συστηματικά αναδειχτεί για κάθε διαφορετική μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης (αλλιώς τα -εντελώς απαραίτητα- βιωματικά εργαστήρια για την κάθε Τέχνη, θα περιοριστούν στα ειδικά της μόνον χαρακτηριστικά και θα χαθεί ένα σημαντικό μέρος από τη διάσταση του Πολιτισμού και της ευρύτερης Αισθητικής Παιδείας).

Συμπερασματικά, το Πρόγραμμα "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός" υποστηρίζει πως η εξοικείωση με την Τέχνη μπορεί να αναπτυχθεί μόνον με διαδοχικά εργαστήρια βιωματικών δραστηριοτήτων καλλιτεχνικής έκφρασης (χωριστών για κάθε Τέχνη ώστε να κατανοούνται τα ειδικά τους χαρακτηριστικά), αλλά ότι ο σχεδιασμός αυτών των δραστηριοτήτων πρέπει συστηματικά να παραπέμπει στους κοινούς άξονες των γενικών χαρακτηριστικών.

Δεν είναι τυχαίο που, κεντρική θέση στις επιμορφώσεις του Προγράμματος, κατείχαν τα "εργαστήρια Σύνθεσης". Αφού δηλαδή όλοι οι επιμορφωνόμενοι εκπαιδευτικοί συμμετείχαν διαδοχικά στις δραστηριότητες καθενός εργαστηρίου Τέχνης χωριστά, στη συνέχεια, έπαιρναν μέρος σε μια διαφορετικού είδους δραστηριότητα όπου το κάθε διακριτό εργαστήριο Τέχνης δημιουργούσε ένα συλλογικό έργο **με κοινό** θέμα. Στην τελική δηλαδή παρουσίαση των συλλογικών έργων, μπορούσε κανείς να συγκρίνει ένα έργο από το εργαστήριο της Εικαστικής Παιδείας, ένα έργο από το εργαστήριο της Μουσικής Παιδείας, ένα έργο από το εργαστήριο Θεατρικής Παιδείας, ένα έργο από το εργαστήριο Οπτικοακουστικής Έκφρασης και ένα έργο από το εργαστήριο Χορού-Κίνησης, όπου όμως όλα τα εργαστήρια είχαν εργαστεί πάνω στο ίδιο, κοινό θέμα αποδίδοντάς το με τα ιδιαίτερά τους εκφραστικά μέσα. Κάθε λοιπόν εκπαιδευτικός, ως θεατής-ακροατής, μπορούσε να συνειδητοποιήσει τα πολύ διαφορετικά εκφραστικά μέσα που χρησιμοποίησε το κάθε εργαστήριο τέχνης για να αποδώσει το κοινό θέμα της άσκησης, ταυτόχρονα βιώνοντας ως δημιουργός, την εμπειρία συμμετοχής του σε ένα από τα πέντε διαφορετικά εργαστήρια της άσκησης όπου προσωπικά εργάστηκε πάνω στο κοινό θέμα, μόνον με τα εκφραστικά μέσα του δικού του εργαστηρίου. Καθένας δουλεύει το κοινό θέμα μόνον με τα εκφραστικά μέσα του δικού του εργαστηρίου και στο τέλος όλοι παρακολουθούν τα έργα όλων πάνω στο κοινό θέμα!

Η μεθοδολογία αυτή δεν πρέπει να συγχέεται με αντίστοιχες πρακτικές πολύτεχνης καλλιτεχνικής έκφρασης όπου συνδυάζονται διάφορες επιμέρους

δημιουργίες σε ένα τελικό αποτέλεσμα (π.χ. θεατρική παράσταση του εργαστηρίου Θεατρικής Παιδείας όπου το εργαστήριο Εικαστικής Παιδείας αναλαμβάνει τη σκηνογραφία, το εργαστήριο Μουσικής Παιδείας αναλαμβάνει τη μουσική επιμέλεια, το εργαστήριο Οπτικοακουστικής Έκφρασης αναλαμβάνει τις συνοδευτικές προβολές και το εργαστήριο Χορού-Κίνησης αναλαμβάνει τις χορογραφίες). Στη δεύτερη αυτή αντίληψη, καθένας εργάζεται με τα δικά του εκφραστικά μέσα και ενδεχομένως προκύπτει αξιόλογο καλλιτεχνικό προϊόν, αλλά δεν προκύπτουν απαραίτητα διδακτικές αναγωγές στα ευρύτερα θέματα και στα γενικά χαρακτηριστικά της Τέχνης. Επίσης οι προτάσεις του Προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός" δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως παράθεση χαριτωμένων δραστηριοτήτων από τις οποίες κάθε παιδί καλείται να επιλέξει μόνον τη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης της αρεσκείας του (παραπέμποντας σε "κλίσεις", "ταλέντο" κ.λπ. όπου κυριαρχεί η συμπεριφορά ενός "φτασμένου") συχνά ταυτίζοντας την Τέχνη με την ατομική έκφραση και την έλλειψη επικοινωνίας. Η οπτική του Προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός" καθορίστηκε από τους αμιγώς εκπαιδευτικούς του στόχους. Είναι εγχείρημα παιδείας και επικοινωνίας του νέου πολίτη και όχι νησίδα "προσωπικής απόδρασης" και "πνευματικής απομόνωσης" του μαθητή από το σχολικό περιβάλλον.

Οφείλουμε να αναγνωρίζουμε ότι η τάση της Τέχνης ως πνευματικής αποστασιοποίησης από την καθημερινότητα, είναι αληθινή και ιδιαίτερα σημαντική πλευρά στην προσωπική ζωή και στη δημιουργική πορεία πολλών καλλιτεχνών. Η τάση αυτή, καθώς δεν είναι εύκολα συμβατή με τον κοινωνικό χαρακτήρα της δημόσιας εκπαίδευσης, δεν μπορεί να αναπτυχθεί στο χώρο της σχολικής αίθουσας. Παρόμοια, όταν αναφερόμαστε στην κλίμακα ειδικών εργαστηρίων που έχουν ως στόχο ακριβώς τη συναισθηματική στήριξη ευπαθών ομάδων μέσα από τη λυτρωτική επίδραση της καλλιτεχνικής έκφρασης (πνευματικοί οργανισμοί Δήμων, μουσεία κ.λπ.), μπορούμε μεν να διαπιστώσουμε αξιόλογη παραγωγή έργων και σημαντική συμβολή στη συναισθηματική και ιδεολογική πρόοδο όσων συμμετέχουν αλλά πρέπει να γνωρίζουμε ότι πρόκειται για δράσεις που απαιτούν χρόνο, αφοσίωση και συστηματική, υπεύθυνη καθοδήγηση από καλλιτέχνες, προϋποθέσεις δηλαδή που δύσκολα θα μπορούσαν να εξασφαλιστούν στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης.

Στην κλίμακα λοιπόν της δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης δεν μπορεί να ενσωματωθεί το σύνολο των εννοιών που αναφέρονται στην Τέχνη.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ", το δημόσιο σχολείο αναλαμβάνει την πολύ σημαντική ευθύνη να εξοικειώσει το νέο πολίτη κυρίως με την επικοινωνιακή και κοινωνική διάσταση της Τέχνης στηρίζοντας μια κοινωνία φιλική και ευαίσθητη απέναντι στη καλλιτεχνική έκφραση. Κάθε νέος πολίτης, ασχέτως μελλοντικής επαγγελματικής επιλογής και κλίσης, έχει δικαίωμα να

αισθανθεί πόσο η Τέχνη αφορά άμεσα τη ζωή του και την καθημερινότητά του, γιατί δεν είναι παρά ένα εναλλακτικό κοίταγμα αυτής της καθημερινότητας. Να συνειδητοποιήσει ο μαθητής πως η Τέχνη είναι ένας πολύ διαφορετικός τρόπος για να επικοινωνήσουν οι πολίτες μεταξύ τους και να νοιώσουν ο ένας τις βαθύτερες έγνοιες του άλλου. Οι Τέχνες λοιπόν, καθεμιά με τα δικά της ξεχωριστά εργαλεία και υλικά, λειτουργούν μεταξύ τους συμπληρωματικά, προσφέροντας πολλούς διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας. Ακόμη η δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση αναλαμβάνει να αποκαλύψει σε όλους τους νέους πολίτες τη γοητεία της καλλιτεχνικής έκφρασης και -γιατί όχι;- να αναδείξει μερικούς από αυτούς σε μελλοντικούς καλλιτέχνες που όμως θα αναζητήσουν τον απαιτητικό δρόμο τους προς την καλλιτεχνική δημιουργία σε άλλους χώρους εξειδικευμένης εκπαίδευσης όπως τα Μουσικά σχολεία, τα Καλλιτεχνικά σχολεία, τα Ωδεία κ.λπ. (που κι αυτά χρειάζεται να οργανωθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να στηρίζουν ένα συνολικό εθνικό σχέδιο Αισθητικής Παιδείας και όχι τις επιθυμίες προνομιούχων γονέων που μπορούν να ασκούν πολιτικές πιέσεις). Η δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση όμως δεν μπορεί να αναλαμβάνει, με την απαιτούμενη υπευθυνότητα, τη σωστή καθοδήγηση κάποιων ταλαντούχων παιδιών προκειμένου να βρουν το δρόμο τους στην Τέχνη.

Πώς εκφράζονται τα παραπάνω στην παρούσα πρόταση Αισθητικής Παιδείας για τη Υποχρεωτική Εκπαίδευση; (ακολουθεί συνοπτική παρουσίαση η οποία περιγράφεται αναλυτικά στα 1.2.3. και 1.2.4., παρακάτω):

Στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, αντί των χωριστών μαθημάτων Τέχνης προτείνονται δύο δίωρα Αισθητικής Παιδείας ανά εβδομάδα. Στα δίωρα αυτά, κάθε χρόνο, θα πραγματοποιούνται 2-3 αυτοτελείς δραστηριότητες από κάθε Τέχνη, έκτασης μερικών εβδομάδων. Κάθε δραστηριότητα θα σχεδιάζεται από τους ειδικούς καλλιτέχνες-παιδαγωγούς της αντίστοιχης Τέχνης εισάγοντας επιλεγμένες κομβικές έννοιες. Στη συνολική διάρκεια της Πρωτοβάθμιας φοίτησης, κάθε μαθητής θα έχει πάρει μέρος σε περίπου 10-15 δραστηριότητες Εικαστικής Παιδείας, 10-15 δραστηριότητες Μουσικής Παιδείας κ.ο.κ. Μερικές από τις δραστηριότητες αυτές θα μπορούν να πραγματοποιούνται όχι μόνον στο πλαίσιο των δίωρων Αισθητικής Παιδείας αλλά και στο πλαίσιο των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων με αφορμές από θέματα της ύλης τους.

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, προτείνεται η δημιουργία δίωρης "ζώνης Τεχνών" όπου οι μαθητές, σε κάθε τετράμηνο (μισό σχολικό έτος), θα επιλέγουν αυτοτελή εργαστήρια καλλιτεχνικής έκφρασης, έτσι ώστε στη διάρκεια του Γυμνασίου να παίρνουν μέρος σε δύο τετράμηνα εργαστήρια Εικαστικής Παιδείας, σε δύο τετράμηνα εργαστήρια Μουσικής Παιδείας, σε ένα τουλάχιστον τετράμηνο εργαστήριο Θεατρικής Παιδείας, σε ένα τουλάχιστον τετράμηνο εργαστήριο Οπτικοακουστικής Έκφρασης και σε ένα τουλάχιστον τετράμηνο εργαστήριο Χορού-Κίνησης.

Στόχος θα είναι οι νέοι πολίτες να εξοικειώνονται με τη ζωτική σημασία της Τέχνης στην πορεία του Πολιτισμού και στη διαμόρφωση της κοινωνικής μας συνείδησης.

1.2.2. Προτεινόμενες παρεμβάσεις σχετικά με τα μαθησιακά αντικείμενα Αισθητικής Παιδείας: (από τα "καλλιτεχνικά μαθήματα" στην "Αισθητική Παιδεία") [πέρα από την παραπάνω παρουσίαση της οπτικής του Προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός" και προεκτείνοντας την τοποθέτηση περί γραμματισμών που αναπτύσσεται στο εισαγωγικό κείμενο: (2.) Μαθήματα και γραμματισμοί, ακολουθεί το σκεπτικό σχεδιασμού της πρότασης για την Αισθητική Παιδεία στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Το συνολικό σκεπτικό των νέων προτάσεων αναπόφευκτα συνοψίζει και επαναδιατυπώνει ορισμένες προτάσεις που ήδη εκτέθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός"]:

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που πιστεύουν ότι η Αισθητική Παιδεία αναφέρεται κυρίως στην ανάγκη διδασκαλίας χωριστών μαθημάτων Τέχνης (μουσική, εικαστικά, θέατρο κ.λπ.) μέσα στο σχολείο. Όμως, με το δεδομένο της ασφυκτικής συνολικής ύλης στο Π.Σ., της αδυναμίας προσλήψεων ώστε να καλυφθούν όλες οι μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης με εκπαιδευτικούς ειδικότητας για όλα τα σχολεία, των υλικοτεχνικών ελλείψεων κ.λπ. συνειδητοποιούμε τα πολλαπλά αδιέξοδα μιας τέτοιας αντίληψης.

Κάνοντας λόγο για Τέχνες στην εκπαίδευση, θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι η επιθυμητή Αισθητική Παιδεία δεν γίνεται να «χωρέσει» μέσα στο σημερινό Αναλυτικό Πρόγραμμα των δύο (στο Δημοτικό τριών) μονόωρων και μεταξύ τους ασύνδετων μαθημάτων Τέχνης. Ως ελάχιστος στόχος για όλους τους νέους πολίτες, θα πρέπει να θεωρηθεί η στάση αγάπης και σεβασμού απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση και τις Τέχνες αλλά και η συστηματική, δια βίου, αναζήτηση ευκαιριών τόσο για **απόλαυση που αντλείται από τις Τέχνες**, όσο και η αναζήτηση ευκαιριών για φιλόδοξες -ή σεμνές- προσπάθειες προκειμένου να επικοινωνήσουν τα συναισθήματά τους προς άλλους, μέσα από τους απρόβλεπτους και μη γραμμικούς διαύλους της **προσωπικής καλλιτεχνικής έκφρασης**. Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να υπάρξει για την κατανόηση από τους μαθητές της **ισχυρής σύνδεσης κάθε μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης με τις κοινωνικές συνθήκες** μέσα στις οποίες οι καλλιτέχνες δημιουργούν και τις οποίες αναπόφευκτα ενσωματώνουν στο έργο τους αλλά και την κατανόηση των μηχανισμών **υποκειμενικής ανάγνωσης** που διέπουν καθοριστικά την πρόσληψη κάθε έργου Τέχνης.

Οι στερεοτυπικές κοινωνικές αντιλήψεις αντιμετωπίζουν την Τέχνη ως πεδίο "ομορφιάς", "αρμονίας", "χάριτος", "διακόσμησης" και -όχι σπάνια- πολυτέλειας και επιβεβαίωσης. Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε την αντίληψη αυτή με την υπόρρητη απλοϊκή προτροπή: "χαρείτε την ομορφιά"! Χωρίς τα στοιχεία αυτά να αναιρούνται, είναι απαραίτητο να συνδέσουν οι μαθητές την Τέχνη με έννοιες όπως "επικοινωνία για επιβίωση", "αγωνία προσωπικής έκφρασης",

"ξάφνιασμα", "ανατροπή ματιάς". Να συνοψίσουν την προσωπική τους περί Τέχνης αντίληψη με μια εναλλακτική υπόρρητη προτροπή: "προσπαθώ να καταλάβω πώς τα βλέπει ο άλλος και να του δείξω πώς τα βλέπω εγώ"!

Είναι πια καιρός να αναδείξει το σχολείο τη ζωτική συμβολή της Τέχνης στην καθημερινή μας ευτυχία, αποφεύγοντας τις κυρίαρχες απλουστεύσεις περί καλαισθησίας και συρρίκνωσης της Τέχνης σε χρήσεις διακόσμησης, κοινωνικής προβολής και κοσμικών εκδηλώσεων. Όλοι οι μαθητές να νοιώσουν τη συγκίνηση-απόλαυση που προσφέρει η ακρόαση κάποιων μουσικών έργων. Όλα τα παιδιά να νοιώσουν τη συγκίνηση του να παράγεις ένα θεατρικό ή ένα οπτικοακουστικό στιγμιότυπο που απευθύνεται σε "κοινό". Όλα τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι το αγαπημένο τραγούδι που χορεύουν, εκφράζει και αντανακλά μια κοινωνική πραγματικότητα ενώ ταυτόχρονα ανοίγει σιωπηλό διάλογο με τα "προσωπικά δεδομένα" του καθενός μας. Η συζήτηση με αφορμή συγκεκριμένα έργα τέχνης στο πλαίσιο κάθε γνωστικού αντικειμένου, φέρνει μέσα στη σχολική αίθουσα το "απρόοπτο" της ζωής αλλά και τον κοινωνικό σφυγμό που δεν είναι άμεσα ορατός ούτε προβλέπεται από τη "διδασκτέα ύλη". Στόχος καθόλου αμελητέος για την κουλτούρα των νέων πολιτών. Αν μάλιστα προστεθεί η επιτακτική ανάγκη να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι η καλλιτεχνική έκφραση είναι ενιαία και ότι οι σύγχρονες -γύρω μας- μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης με τη χρήση της τεχνολογίας βρίσκονται σε συνεχή και γόνιμο διάλογο με όλες τις μορφές των παραδοσιακών Τεχνών, γίνεται αντιληπτή η ανάγκη ενός ενιαίου πλαισίου διδακτικής αντιμετώπισης όλων των μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης που ο πολίτης καθημερινά συναντά.

Ως εκεί όμως. Οι πιο σύνθετες εμπειρίες και γνώσεις θα πρέπει να αναζητηθούν είτε σε μαθήματα επιλογής που το Π.Σ. θα προβλέπει, είτε στο πλαίσιο εξωσχολικών δραστηριοτήτων είτε, βέβαια, σε εξειδικευμένες σχολές.

Ταυτόχρονα, όταν αναφερόμαστε στους νέους πολίτες (δηλαδή στο σύνολο των μαθητών), η Αισθητική Παιδεία είναι σημαντικό να περιλαμβάνει ερεθίσματα από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (**εικαστικά, μουσική, λογοτεχνία, θέατρο, χορό – κίνηση, οπτικοακουστική έκφραση**) και μάλιστα στις πιο σύγχρονες εκδοχές τους.

Στόχος μας είναι όχι τόσο η κατάκτηση γνώσεων σχετικά με την Τέχνη ούτε η κατάκτηση ενός επιπέδου επάρκειας στη χρήση κάποιου απαιτητικού, εκφραστικού εργαλείου. Κύριος στόχος μας είναι η ευαισθητοποίηση όλων των μαθητών στη γοητεία και στις δυνατότητες τις οποίες παρέχουν οι εναλλακτικοί και συναισθηματικά πλούσιοι τρόποι επικοινωνίας που στηρίζονται στην καλλιτεχνική έκφραση. Να κάνουν μια μικρή, απολαυστική αναζήτηση στα μονοπάτια των Τεχνών προσπαθώντας να πάρουν μια πρώτη γεύση από τις αγωνίες και το μόχθο της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Συμπερασματικά επισημαίνεται ότι το μαθησιακό - διδακτικό αντικείμενο της Αισθητικής Παιδείας αναδεικνύει και προβάλλει την Τέχνη ως κεντρικό και ενιαίο

πεδίο του Πολιτισμού, χάρη στο οποίο ενισχύεται ο συνεχής διάλογος μεταξύ κοινωνικής και ατομικής συνείδησης. Γι' αυτό προβλέπεται η εξοικείωση των μαθητών με τις ποικίλες μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας:

- ως τρόπων σύνθετης επικοινωνίας μέσα από ιδιόμορφα συμβολικά συστήματα
- ως εργαλείων κατανόησης του κόσμου, των ανθρώπων και της ύπαρξής μας δια μέσου των αιώνων
- ως πηγών προσωπικής απόλαυσης και πνευματικής εξύψωσης
- ως πλαισίου διατύπωσης κριτικού λόγου, συλλογικής δραστηριότητας και σύνδεσης με το κοινωνικό περιβάλλον
- ως μέσων δημιουργικής και πολυδιάστατης έκφρασης.

Για να σχηματίσουμε μια αντίληψη του περιεχομένου των γραμματισμών στο κάθε διακριτό αντικείμενο Τέχνης, μπορούμε -εντελώς σχηματικά- να ανατρέξουμε στο περιεχόμενο ανάλογων δραστηριοτήτων από την ελληνική και τη διεθνή εκπαιδευτική εμπειρία οι οποίες -είτε ως μαθήματα είτε ως ελεύθερες δραστηριότητες- συνολικά συμβάλλουν στην εξοικείωση των μαθητών με τον ευρύτερο χώρο της Τέχνης. Στο πνεύμα λοιπόν των γραμματισμών, ας διατρέξουμε ένα σχεδιάσμα γενικών στόχων -χωριστά για κάθε χώρο καλλιτεχνικής έκφρασης- επιλέγοντας διατυπώσεις δημόσιου λόγου, οι οποίες όμως να παραπέμπουν σε ουσιώδεις εκπαιδευτικούς στόχους και σε θεμελιώδεις έννοιες από τον κάθε χώρο. Στο σχεδιάσμα που ακολουθεί, γίνεται χρήση όρων (όπως "μέσα" - "είδη") με τις λιγότερο αυστηρές σημασίες τους.

Στην κατεύθυνση αυτή, τις ουσιαστικές επιλογές για το περιεχόμενο (διδασκτέα ύλη) κάθε γραμματισμού τελικά θα αναλάβουν οι αντίστοιχοι εξειδικευμένοι επιστήμονες οι οποίοι, γνωρίζοντας σε βάθος το γνωστικό τους πεδίο, παρακολουθούν το συνεχή δημόσιο διάλογο για τα θέματά τους και λαμβάνουν υπόψη τις καθημερινές ανάγκες των πολιτών. Καλούνται δηλαδή να σχεδιάσουν και να διατυπώσουν τα απαραίτητα Προγράμματα Σπουδών για κάθε μαθησιακό - διδακτικό πεδίο.

1. Εικαστικά:

- *"είδη" εικαστικής δημιουργίας που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: ζωγραφική, γλυπτική, γραφικές τέχνες, «εγκαταστάσεις» κ.λπ.*
- *"εκφραστικά μέσα" που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: σχέδιο, χρώμα, όγκος, δομή, φως-σκιά, υφή, ρυθμός, κ.λπ.*
- *θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες έκφρασης και παραγωγής έργου με διάφορα εργαλεία, μέσα και υλικά (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "χρησιμοποιώ τα εικαστικά μέσα και εργαλεία για να εκφράσω τη χαρά μου ή την λύπη μου ή για να δηλώσω πως είμαι ερωτευμένος";)*
- *θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες απόλαυσης και κριτικής μελέτης έργων που εκπροσωπούν διάφορες τάσεις και εθνικές*

παραδόσεις (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "απολαμβάνω έναν πίνακα ή ένα γλυπτό" και τι μπορεί να σημαίνει η φράση "προσεγγίζω κριτικά έναν πίνακα ή ένα γλυπτό"; Τι διαφορές και ομοιότητες ανακαλύπτω μελετώντας διάφορα έργα διαφορετικών πολιτισμών;)

2. Μουσική:

- "είδη" μουσικής που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: οργανική μουσική, τραγούδι, αυτοσχεδιασμός, λυρικό θέατρο κ.λπ.
- "εκφραστικά μέσα" που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: ήχος, ηχώχρωμα, ρυθμός, δομή, μελωδία, αρμονία, αντίστιξη κ.λπ.
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες σύνθεσης και εκτέλεσης έργων με διάφορα μέσα και τρόπους (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "εκφράζω τη χαρά μου ή την λύπη μου ή δηλώνω πως είμαι ερωτευμένος χρησιμοποιώντας τη φωνή μου ή ένα όργανο που παράγει ήχους"; τι μπορεί να σημαίνει ότι, για τους ίδιους λόγους, "ερμηνεύω - εκτελώ ένα γνωστό έργο με το δικό μου τρόπο";)
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες απόλαυσης και κριτικής μελέτης έργων που εκπροσωπούν διάφορες τάσεις και εθνικές παραδόσεις (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "απολαμβάνω την ακρόαση ενός μουσικού έργου" και τι μπορεί να σημαίνει η φράση "προσεγγίζω κριτικά ένα μουσικό έργο"; Τι διαφορές και ομοιότητες ανακαλύπτω μελετώντας διάφορα έργα διαφορετικών πολιτισμών;)

3. Θέατρο:

- "είδη" θεάτρου που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: τραγωδία, κωμωδία, αυτοσχεδιασμός, παντομίμα, κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών κ.λπ.
- "εκφραστικά μέσα" που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: δραματοουργία, λόγος, ερμηνεία-υποκριτική, σκηνική δράση, ρυθμός, σκηνογραφία, φωτισμοί, ήχος και μουσική υπόκρουση κ.λπ.
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες συγγραφής και ερμηνείας έργων ή θεατρικών στιγμιότυπων με διάφορα μέσα και τρόπους (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση " αφηγούμαι ένα στιγμιότυπο με το δικό μου τρόπο, χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά μέσα του θεάτρου"; τι μπορεί να σημαίνει η φράση " ερμηνεύω έναν χαρακτήρα από ένα έργο";)
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες απόλαυσης και κριτικής μελέτης θεατρικών παραστάσεων που εκπροσωπούν διάφορες τάσεις και παραδόσεις (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "απολαμβάνω μια παράσταση" και τι μπορεί να σημαίνει η φράση "προσεγγίζω κριτικά μια παράσταση";)

4. Οπτικοακουστική έκφραση:

- "μέσα" που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: φωτογραφία, κινηματογράφος, κινούμενο σχέδιο, ηχοσκηνοθεσία κ.λπ.
- "είδη" οπτικοακουστικής έκφρασης που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: μυθοπλασία, ντοκιμαντέρ, ρεπορτάζ κ.λπ.

- "εκφραστικά μέσα" που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: κάδρο, πλάνο, ρυθμός και ροή, κίνηση κάμερας, φωτισμοί, μοντάζ, σκηνογραφία, ήχος, δραματουργία, υποκριτική κ.λπ.
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες παραγωγής οπτικοακουστικών έργων με διάφορα μέσα και τρόπους (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "κατασκευάζω ένα οπτικοακουστικό έργο για να εκφράσω τη χαρά μου ή την λύπη μου ή για να δηλώσω πως είμαι ερωτευμένος";)
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες απόλαυσης και κριτικής μελέτης οπτικοακουστικών έργων που εκπροσωπούν διάφορες τάσεις και σχολές (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "απολαμβάνω μια κινηματογραφική ταινία ή ένα άλλο οπτικοακουστικό έργο" και τι μπορεί να σημαίνει η φράση "προσεγγίζω κριτικά μια κινηματογραφική ταινία ή ένα άλλο οπτικοακουστικό έργο";)

5. Χορός – κίνηση:

- "είδη" χορού - κίνησης που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: ατομική έκφραση και αυτοσχεδιασμός, κλασικός χορός, σύγχρονος χορός, δημοτικοί χοροί κ.λπ.
- εκφραστικά μέσα που θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν: χορογραφία, σωματική κίνηση και ερμηνεία, σκηνική δράση, φωτισμοί, ήχος και μουσική, δραματουργία, σκηνογραφία κ.λπ.
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες έκφρασης και παραγωγής χορογραφίας με διάφορα μέσα και τρόπους (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "εκφράζω τη χαρά μου ή την λύπη μου ή δηλώνω πως είμαι ερωτευμένος χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά μέσα του χορού";)
- θα ήταν σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες απόλαυσης και κριτικής μελέτης χορευτικών παραστάσεων που εκπροσωπούν διάφορες τάσεις και παραδόσεις (τι μπορεί να σημαίνει, για μένα τον μαθητή, η φράση "απολαμβάνω μια χορευτική παράσταση" και τι μπορεί να σημαίνει η φράση "προσεγγίζω κριτικά μια χορευτική παράσταση";)

Παίρνοντας υπ' όψη:

α) την αδυναμία του Προγράμματος Σπουδών να ενσωματώσει τον αναπόφευκτα μεγάλο αριθμό διδακτικών ωρών που απαιτούνται για να καλυφθούν όλες οι μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης

β) τις ουσιαστικές ανάγκες για εξοικείωση με το χώρο της τέχνης που θα πρέπει να έχουν οι μαθητές -οι περισσότεροι από τους οποίους δεν θα ακολουθήσουν κατευθύνσεις καλλιτεχνικών επαγγελμάτων- και, συνεπώς, δεν θα έχουν άλλη ευκαιρία στο σχολείο για εξοικείωση με το χώρο αυτόν, τι μπορεί να προταθεί ως περιεχόμενο των διαθέσιμων διδακτικών ωρών για τις δραστηριότητες τέχνης οι οποίες θα απευθύνονται υποχρεωτικά στο σύνολο των μαθητών;

1.2.3. Πρόταση για ενιαία ζώνη δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας στην Α'βάθμια Εκπαίδευση:

Στο Δημοτικό προτείνεται η ενοποίηση των ωρών Αισθητικής Αγωγής. Πρόκειται για πρόταση καθιέρωσης δίωρων δραστηριοτήτων Τέχνης στη θέση των σημερινών, εξειδικευμένων μαθημάτων Τέχνης. Οι δραστηριότητες Τέχνης θα επιδιώκουν την εξοικείωση των μαθητών με όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (εικαστικά, μουσική, θέατρο, οπτικοακουστική έκφραση, χορός - κίνηση και πολύτεχνες δραστηριότητες). Οι δραστηριότητες Τέχνης θα πραγματοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς ειδικότητας (προς το παρόν μουσικής, εικαστικών και θεάτρου), σε όσα σχολεία υπάρχουν, και από επαρκώς επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς άλλης ειδικότητας, σε σχολεία όπου οι απαιτούμενες ειδικότητες δεν επαρκούν. Όπου και όποτε είναι δυνατόν, είναι σκόπιμο να ενθαρρύνονται θεσμικά οι συνδιδασκαλίες (δηλ. να προσμετρούνται οι συνδιδασκαλίες στο υποχρεωτικό ωράριο των εκπαιδευτικών), τόσο μεταξύ των διαφορετικών καλλιτεχνικών ειδικοτήτων όσο και με τη συμμετοχή ενδιαφερόμενων εκπαιδευτικών άλλων ειδικοτήτων.

Η υλοποίηση όλων αυτών θα πρέπει να ενισχυθεί με:

α. επιμόρφωση των εκπαιδευτικών τέχνης (μουσικής, εικαστικών και θεάτρου) στην διδακτική των υπολοίπων τεχνών π.χ. ένας εκπαιδευτικός μουσικής θα μπορεί να επιμορφωθεί στην διδακτική των εικαστικών, του θεάτρου, της οπτικοακουστικής έκφρασης, του χορού-κίνησης κ.ο.κ.

β. επαρκή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών άλλων ειδικοτήτων που θα κληθούν, (λόγω τυχόν έλλειψης εκπαιδευτικών μουσικής εικαστικών και θεάτρου, αλλά κυρίως λόγω έλλειψης εκπαιδευτικών για την οπτικοακουστική έκφραση και τον χορό – κίνηση) να καθοδηγήσουν δραστηριότητες μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης άλλων από τη βασική τους ειδικότητα.

Για κάθε μία από τις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης θα σχεδιαστούν¹ 15 περίπου αυτοτελείς δραστηριότητες (διανυόμενες σε 1-2 δίωρα) και 15 επιπλέον πολύτεχνες δραστηριότητες (συνεργασίας και σύνθεσης τεχνών). Για κάθε μία από τις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (εικαστικά, μουσική, θέατρο, οπτικοακουστική έκφραση και χορό-κίνηση), θα προβλέπονται δραστηριότητες με συστηματική έμφαση στις ιδιαιτερότητες και στους κώδικες της αντίστοιχης μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης.

Ας επισημανθεί ότι το ενιαίο μάθημα της Αισθητικής Παιδείας δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως ισοπεδωτική ομογενοποίηση των διαφορετικών μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά ως ώρα-ζώνη όπου, στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, πραγματοποιούνται διαδοχικά οι ποικίλες δραστηριότητες οι οποίες αναφέρονται ακριβώς στις ιδιαιτερότητες και τους κώδικες κάθε διακριτής μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά και κάθε σύγχρονης προσπάθειας δημιουργικής

¹ Η στοχοθεσία, η συνολική δομή και ο σχεδιασμός των επιμέρους δραστηριοτήτων, για κάθε μία μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης καθώς και η επιλογή του συνοδευτικού υλικού ή η τυχόν παραγωγή νέου, θα γίνουν χωριστά -από τους αντίστοιχους ειδικούς κάθε μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης- λαμβάνοντας υπ' όψη τη διεθνή εμπειρία σχεδιασμού του ενιαίου μαθήματος Αισθητικής Παιδείας.

όσμωσης και αλληλεπίδρασης μεταξύ των τεχνών. Έτσι, στην αρχή κάθε χρονιάς, με ευθύνη των εκπαιδευτικών ειδικότητας -όπου υπάρχουν- και με τη συνεργασία των δασκάλων (ώστε να είναι δυνατόν να τεθούν και διαθεματικοί στόχοι), θα επιλέγονται 10 - 15 δραστηριότητες και θα κατατίθενται ως προγραμματισμός της χρονιάς, όπου θα προβλέπεται η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων Τέχνης από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης.

Επίσης προτείνεται η αύξηση των ωρών των μαθημάτων Αισθητικής Παιδείας (στην 1η - 4η τάξη κατά μία τουλάχιστον ώρα ενώ στην 5η - 6η τάξη κατά δύο τουλάχιστον ώρες/εβδ.). Μέχρις ότου αυτό πραγματοποιηθεί, προτείνεται η οργάνωση των αντίστοιχα προβλεπόμενων ωρών του ισχύοντος Ωρολογίου Προγράμματος σε ένα δώρο/εβδ. και ένα επιπλέον δώρο/15θήμερο (για 1η, 2α, 3η, 4η τάξη) και σε ένα δώρο/εβδ. (5η, 6η τάξη).

Συνοπτικά:

Στο διαθέσιμο 1 δώρο/εβδ. σε όλες τις τάξεις της α'βάθμιας, πραγματοποιούνται δραστηριότητες από όλους τους χώρους καλλιτεχνικής έκφρασης (Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Οπτικοακουστική Έκφραση και Χορός-Κίνηση).

1.2.4. Πρόταση για επιλογές μαθημάτων Αισθητικής Παιδείας στη Β'βάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο):

Προτείνεται η αντικατάσταση των σημερινών δύο υποχρεωτικών μαθημάτων Τέχνης (Μουσική και Εικαστικά ανά μία ώρα/εβδ.) από ένα υποχρεωτικό δώρο Αισθητικής Παιδείας (ζώνη Αισθητικής Παιδείας με την μελλοντική επιδίωξη να πραγματοποιείται για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου ταυτόχρονα, με κάθετη ηλικιακή ανάμιξη) όπου θα προσφέρονται κατ' επιλογή δέκα εξάμηνα μαθήματα: Εικαστικά Ι, Εικαστικά ΙΙ, Μουσική Ι, Μουσική ΙΙ, Θέατρο Ι, Θέατρο ΙΙ, Οπτικοακουστική έκφραση Ι, Οπτικοακουστική έκφραση ΙΙ, Χορός Ι, Χορός ΙΙ. Κάθε μαθητής, στη διάρκεια της γυμνασιακής του πορείας θα παρακολουθεί έξι τέτοια εξάμηνα μαθήματα, από τα οποία θα είναι υποχρεωτικό να επιλέξει ένα τουλάχιστον μάθημα Μουσικής και ένα Εικαστικών.

Επίσης προτείνεται η προσθήκη ενός ακόμη δώρου/εβδ. (ή έστω ανά 15θήμερο) στο οποίο, με ευθύνη δύο τουλάχιστον εκπαιδευτικών (συνδιδασκαλία), θα πραγματοποιούνται πολύτεχνες δραστηριότητες σύμφωνα με προτάσεις που θα επεξεργαστούν οι επιμέρους επιτροπές μαθημάτων Αισθητικής Παιδείας. Θα αξιοποιηθούν οι υφιστάμενοι διδακτικοί πόροι (εκπαιδευτικοί ειδικότητας και αναθέσεις).

Συνοπτικά:

στο Γυμνάσιο, στο διαθέσιμο 1 δώρο/εβδ. σε όλες τις τάξεις, προσφέρονται επιλογές "εξάμηνων", αυτοτελών ενοτήτων για κάθε χώρο καλλιτεχνικής έκφρασης. Την ευθύνη του κάθε αντικειμένου έχει ο αντίστοιχος εκπαιδευτικός ειδικότητας (στην περίπτωση των δραστηριοτήτων Οπτικοακουστικής Έκφρασης αναλαμβάνουν ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί ανεξαρτήτως ειδικότητας με ανάλογη επιμόρφωση,

ενώ στην περίπτωση των δραστηριοτήτων Χορού - Κίνησης αναλαμβάνουν κατά προτεραιότητα οι ενδιαφερόμενοι γυμναστές και δευτερευόντως συγγενείς καλλιτεχνικές ειδικότητες με ανάλογη επιμόρφωση).

1.2.5. Παιδαγωγικές επισημάνσεις:

Τόσο στη ζώνη Αισθητικής Παιδείας του Δημοτικού όσο και στις διαδοχικές ενότητες δραστηριοτήτων τις οποίες διανύουν οι μαθητές στο Γυμνάσιο, κύριος στόχος είναι η εξοικείωση με την καλλιτεχνική έκφραση: Επιδιώκεται η πολύπλευρη εξοικείωση των μαθητών με όλες -κατά το δυνατόν- τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, οι οποίες κυρίως θα αντιμετωπίζονται ως τρόποι ιδιόμορφης αισθητικής επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων και λιγότερο ως ανεξάρτητα γνωστικά αντικείμενα με αυστηρά καθορισμένη διδακτέα ύλη. Μέσα από απλές δραστηριότητες που διανύουν οι μαθητές, μαζί με τον εκπαιδευτικό - συντονιστή τους, θα ανακαλύπτουν τις ποικίλες όψεις της καλλιτεχνικής έκφρασης (εικαστική έκφραση, μουσική έκφραση, θεατρική έκφραση, οπτικοακουστική έκφραση, έκφραση χορού - κίνησης).

- Δυνατότητες επιλογών: Στο Γυμνάσιο, οι προτεινόμενες δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας θα αγκαλιάζουν τις παραδοσιακές και τις σύγχρονες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης και οι μαθητές θα μπορούν -κατά τα ενδιαφέροντά τους- να δίνουν έμφαση στους τρόπους έκφρασης που προτιμούν (πάντοτε όμως κατανοώντας ότι όλες οι μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης αποτελούν διέξοδο της ίδιας ανθρώπινης ανάγκης για αισθητική επικοινωνία).
- Ο εκπαιδευτικός ως συντονιστής των δραστηριοτήτων: Στις δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας ακολουθείται το παιδαγωγικό μοντέλο των ομαδικών, συνθετικών εργασιών (project) όπου ο εκπαιδευτικός συντονίζει την εργασία κάθε ομάδας, ενθαρρύνοντας τη διαπραγμάτευση εννοιών και την ανάπτυξη επιχειρημάτων, ενισχύοντας τη διερεύνηση δημιουργικών λύσεων και στηρίζοντας τη σύνθεση απόψεων. Στην ίδια παιδαγωγική κατεύθυνση προβλέπεται άτυπη εσωτερική αξιολόγηση στο πλαίσιο της μικρής ομάδας.
- Παραγωγή και κριτική μελέτη της καλλιτεχνικής έκφρασης: Κατά τις δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας προβλέπονται τόσο ευκαιρίες για δημιουργική καλλιτεχνική έκφραση που απευθύνεται σε μικρούς πυρήνες της σχολικής κοινότητας, όσο και η συστηματική κριτική προσέγγιση επιλεγμένων έργων καλλιτεχνικής έκφρασης.

1.2.6. Επισήμανση διαχειριστικών προϋποθέσεων:

Στο πλαίσιο των παραπάνω προτάσεων, επισημαίνονται ορισμένα διαχειριστικά θέματα τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπιστούν:

- Σταδιακά, όσο επιτρέπει η στελέχωση κάθε σχολικής μονάδας Γυμνασίου, θα πρέπει να επιτευχθεί ο συντονισμός του Ωρολογίου Προγράμματος, ώστε στο ίδιο διδακτικό δώρο να συμμετέχουν στο μάθημα της Αισθητικής Παιδείας όλες οι τάξεις του Γυμνασίου ταυτόχρονα. Ως πρώτη προσπάθεια εφαρμογής της πρότασης, θα μπορούσε να επιδιωχθεί η πραγματοποίηση του μαθήματος Αισθητικής Παιδείας κατά τάξεις.
- Κρίνεται επιτακτική η σύνταξη και παραγωγή ειδικού συνοδευτικού εκπαιδευτικού υλικού προκειμένου να υποστηρίζονται με επιλεγμένα παραδείγματα οι εκπαιδευτικοί που τυχόν δεν θα έχουν ακόμα επιμορφωθεί να αναλάβουν νέα αντικείμενα όπως η Οπτικοακουστική Έκφραση και ο Χορός-Κίνηση. Το σχετικό εκπαιδευτικό υλικό **(για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης)**, με τη μορφή ενός CD-ROM και ενός DVD για κάθε αντικείμενο, θα μπορούσε να παραχθεί και να προσφέρεται από τον ψηφιακό κόμβο της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης ή να διανέμεται με πολύ μικρό κόστος.
- Σημαντική θα πρέπει να χαρακτηριστεί και η πρόβλεψη για σταδιακή επιμόρφωση αφενός των εκπαιδευτικών ειδικότητας (μουσικών, εικαστικών και θεατρολόγων) στη διδακτική των υπολοίπων τεχνών που ενδεχομένως θα κληθούν να διδάξουν και αφετέρου όσων εκπαιδευτικών ενδιαφερθούν να αναλάβουν τα νέα αντικείμενα Αισθητικής Παιδείας καλύπτοντας έτσι κενά σε σχολεία που δεν διαθέτουν εκπαιδευτικούς τεχνών. Για τις προτεινόμενες επιλογές των νέων αντικειμένων Αισθητικής Παιδείας στη β' βαθμια εκπαίδευση, ως επισημανθεί η ανάγκη για συμμετοχή των επιμορφωμένων σε βιωματικά εργαστήρια της τάξης των 80 τουλάχιστον ωρών για κάθε αντικείμενο Αισθητικής Παιδείας ενώ αντίστοιχα οι ανάγκες επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας θα μπορούσε να προβλέπει βιωματικά εργαστήρια της έκτασης των 150 τουλάχιστον ωρών για όλα μαζί τα αντικείμενα της Αισθητικής Παιδείας.
- Σταδιακά και σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες του Υπουργείου, προτείνεται η στελέχωση του εκπαιδευτικού δυναμικού της Αισθητικής Παιδείας με 3-4 καλλιτέχνες ανά Τέχνη και ανά Δήμο με αρμοδιότητα να καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς ειδικότητας και ιδιαίτερα όσους εκπαιδευτικούς θα αναλαμβάνουν ανάθεση νέου αντικειμένου Τέχνης, αρμοδιότητα να οργανώνουν και να συντονίζουν την προβλεπόμενη επιμόρφωση και -ευκαιριακά- να συμμετέχουν σε μαθήματα του αντικειμένου τους στα σχολεία του Δήμου τους ως συνδιδάσκοντες. Ιδιαίτερα γόνιμη και επωφελής για τους μαθητές θα μπορούσε να είναι η αξιοποίηση και λειτουργία τέτοιων στελεχών, εάν σε κάθε Δήμο ιδρύονταν και λειτουργούσε ένα μικρό, στοιχειωδώς εξοπλισμένο εργαστήριο για κάθε αντικείμενο Αισθητικής Παιδείας, το οποίο να μπορούν να επισκέπτονται

εκπαιδευτικοί και μαθητές για να ενημερωθούν και να χρησιμοποιήσουν το σχετικό εξοπλισμό για τις δραστηριότητες που πραγματοποιούν στο σχολείο τους. Επίσης, σε περιόδους οικονομικής άνεσης, θα μπορούσε να προβλεφθεί -για κάθε μία από τις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης- ένας καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός με οργανική θέση σε κάθε σχολική μονάδα.

1.2.7. Τα αναρτημένα Προγράμματα Σπουδών και οι Οδηγοί Εκπαιδευτικού:

Κατά τον σχεδιασμό των σχετικών ΠΣ για τα παραπάνω διδακτικά - μαθησιακά αντικείμενα, προτάθηκαν δύο εναλλακτικές εκδοχές αξιοποίησης των προβλεπόμενων στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα διδακτικών ωρών για την Αισθητική Παιδεία: οι αποκαλούμενες **πρόταση α'** (δηλαδή διατήρηση των δύο κατοχυρωμένων, διακριτών "καλλιτεχνικών" μαθημάτων, Μουσικής και Εικαστικών ως έχουν) και **πρόταση β'** (όπως αναλυτικά περιγράφεται παραπάνω). Προς το παρόν και σύμφωνα με την Απόφαση φ.[12/819/104706](#)/Γ1/13-9-2011, (ΦΕΚ 2156 Τεύχος Β -Πίνακας σελ. 4) και -για τα Γυμνάσια- την Απόφαση 104868/Γ2/13-9-2011 (ΦΕΚ 2240 Τεύχος Β, -Πίνακας σελ. 5) στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, αξιοποιείται μόνον η πρόταση α'. Ας επισημανθεί ότι στο πεδίο Πολιτισμός - Αισθητική Παιδεία έχουν ολοκληρωθεί και αναρτηθεί **έξι πλήρη** (Προσχολική - Δημοτικό - Γυμνάσιο) **Προγράμματα Σπουδών με ισάριθμους Οδηγούς για τον Εκπαιδευτικό:**

- ΠΣ και Οδηγός Εκπαιδευτικού για την Μουσική (σύμφωνα με τις απόψεις εμπειρογνομένων που στηρίζουν αποκλειστικά την πρόταση α').
- ΠΣ και Οδηγός Εκπαιδευτικού για τα Εικαστικά (σύμφωνα με τις απόψεις εμπειρογνομένων που στηρίζουν την πρόταση α' αλλά ο σχεδιασμός τους είναι συμβατός και με την πρόταση β').
- ΠΣ και Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Θέατρο (σύμφωνα με τις απόψεις εμπειρογνομένων που στηρίζουν την πρόταση β' αλλά ο σχεδιασμός τους είναι συμβατός και με την πρόταση α').
- ΠΣ και Οδηγός Εκπαιδευτικού για τη Μουσική (σύμφωνα με τις απόψεις εμπειρογνομένων που στηρίζουν αποκλειστικά την πρόταση β').
- ΠΣ και Οδηγός Εκπαιδευτικού για την Οπτικοακουστική Έκφραση (σύμφωνα με τις απόψεις εμπειρογνομένων που στηρίζουν αποκλειστικά την πρόταση β', καθόσον αυτό το γνωστικό αντικείμενο δεν προβλέπεται στην πρόταση α').
- ΠΣ και Οδηγός Εκπαιδευτικού για τον Χορό - Κίνηση (σύμφωνα με τις απόψεις εμπειρογνομένων που στηρίζουν αποκλειστικά την πρόταση β', καθόσον αυτό το γνωστικό αντικείμενο δεν προβλέπεται στην πρόταση α').

Από τα παραπάνω, λαμβανομένου υπ' όψη ότι προς το παρόν εφαρμόζεται μόνον η πρόταση α', τα τρία τελευταία έχουν απλώς αναρτηθεί για συμπληρωματική αξιοποίηση από ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς.

*

Απαραίτητες διευκρινήσεις ...

Οι όροι "Τέχνη" και "έργο τέχνης" φέρουν ιδιαίτερα βαρύ σημασιολογικό φορτίο καθώς συνήθως αποδίδονται σε έργα και ρεύματα καταξιωμένα στο χρόνο και στη συνείδηση της κοινωνίας. Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να εκφράζεται καλλιτεχνικά και το έργο του -ασχέτως αξιολόγησης- δικαιούται να αποκαλείται προϊόν καλλιτεχνικής έκφρασης χωρίς τούτο να συνεπάγεται ότι απαραίτητα χαρακτηρίζεται και ως "έργο τέχνης" ή "Τέχνη" .

Το ίδιο ισχύει και για κάθε παιδί: δικαιούται να παράγει έργα καλλιτεχνικής έκφρασης. Μάλιστα η κοινωνία και τα εκπαιδευτικό σύστημα οφείλουν να παρέχουν συστηματικά ευκαιρίες καλλιτεχνικής έκφρασης στα παιδιά, τόσο για λόγους ολοκληρωμένης παιδαγωγικής φροντίδας όσο και για καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση ως μέσου επικοινωνίας που υπερβαίνει τα όρια του λόγου. Τα παραγόμενα έργα των μαθητών, αναμφισβήτητα πρέπει να ενθαρρύνονται και να τυγχάνουν ιδιαίτερης προσοχής και στοργής. Δεν αποκλείεται μάλιστα κάποια από τα έργα αυτά να εκτιμηθούν και να αναδειχθούν ως έργα τέχνης με τις ίδιες περίπου διαδικασίες που χαρακτηρίζεται ως τέτοιο το νέο έργο καλλιτεχνικής έκφρασης ενός ήδη καταξιωμένου καλλιτέχνη. Όμως τα υποκειμενικά συμφραζόμενα που συνοδεύουν την απόδοση του χαρακτηρισμού "έργο τέχνης" συχνά δημιουργούν αντίλογο, αντιπαραθέσεις και αντίστοιχη υποκειμενική επιχειρηματολογία που θα μείωνε τα παιδαγωγικά οφέλη της αισθητικής παιδείας. Ο πιο συγκρατημένος χαρακτηρισμός "έργο καλλιτεχνικής έκφρασης" είναι απόλυτα θεμιτός και ακριβής.

Είναι λοιπόν καταχρηστική η γενική χρήση του όρου "Τέχνη" για τον χαρακτηρισμό των μαθητικών έργων καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά και των μαθημάτων αισθητικής παιδείας, δηλαδή των μαθημάτων εξοικείωσης με την καλλιτεχνική έκφραση, δημιουργίας ευκαιριών για καλλιτεχνική έκφραση και γνωριμίας με καταξιωμένα έργα τέχνης στο πλαίσιο του αισθητικού γραμματισμού. Ο όρος "μάθημα Τέχνης" θα ήταν πιο σωστό να αξιοποιείται κυρίως σε περιπτώσεις όπως τα μαθήματα που παρακολουθούν ως φοιτητές-μαθητευόμενοι οι "εκκολαπτόμενοι" καλλιτέχνες στις αντίστοιχες σχολές ή τα κάθε βαθμίδας μαθήματα Ιστορίας των Τεχνών κ.λπ. (αυτά δηλαδή που αναφέρονται στη μελέτη της Τέχνης).

... και "ονομάτων επίσκεψις":

Προσπαθώντας να διατυπώσουμε μια πρόταση για τα "μαθήματα Τέχνης" στο σχολείο, είναι απαραίτητο να καταλήξουμε σε μια ονομασία ενός γενικού γνωστικού πεδίου που θα μπορεί να καλύπτει όλα τα μαθήματα αυτά.

Ο συχνά χρησιμοποιούμενος όρος "καλλιτεχνικά" είναι εντελώς αδόκιμος και, καθώς χρησιμοποιείται αποκλειστικά στο σχολείο για μαθήματα Τέχνης, αντανακλά τη λαϊκή αντίληψη πως τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα διαχωρίζονται ως ..."μη

καλλιτεχνικά". Συγχρόνως έχει επικρατήσει ο όρος "καλλιτεχνικά" να αναφέρεται μόνον σε θέματα εικαστικής έκφρασης (...από ιχνογραφία μέχρι χειροτεχνία) παραμερίζοντας στη συνείδηση των μαθητών τις υπόλοιπες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (θέατρο, μουσική, οπτικοακουστική έκφραση, χορό-κίνηση, λογοτεχνία που αποκαλούνται με τις δικές τους χωριστές ονομασίες) ως εκτός καλλιτεχνικών. Παρόμοια, εκτός Ελλάδος, προβλήματα συνοδεύουν τον όρο ARTS (Τέχνες) που -στα σχολικά περιβάλλοντα- συνήθως αναφέρεται μόνον στην εικαστική έκφραση. Δεν είναι άλλωστε τυχαία η ονομασία της γνωστής μας ΑΣΚΤ (Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών) που αναφέρεται κυρίως στις μορφές εικαστικής καλλιτεχνικής έκφρασης, ούτε η ονομασία του μαθήματος "Ιστορία της Τέχνης" που συνήθως εστιάζει στις εικαστικές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης και ελάχιστα στην πλούσια ιστορία του Θεάτρου και της Μουσικής. Ίσως τα τελευταία χρόνια, γίνεται κάποια προσπάθεια ο όρος ARTS να παραπέμπει στο υπερσύνολο όλων των μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης ονομάζοντας τα εικαστικά ως VISUAL ARTS (Οπτικές Τέχνες ή Τέχνες Εικόνας). Παραμένει όμως για μας το μεταφραστικό πρόβλημα, αν δηλαδή θα ακολουθήσουμε την αντίληψη που επανατοποθετεί το νόημα των Τεχνών ως υπερσύνολο (και όχι πια ως αναφερόμενο μόνον στα εικαστικά) ή αν θα προτείνουμε ένα διαφορετικό όρο.

Για την αποφυγή λοιπόν καλλιέργειας παρωχημένων αντιλήψεων περί Τέχνης και καλλιτεχνικής έκφρασης, η ονομασία ενός ευρύτερου γνωστικού πεδίου με τους όρους "καλλιτεχνικά" και "μαθήματα Τέχνης" θα πρέπει, στη σχολική εκπαίδευση, να εγκαταλειφθούν.

Πολύ ακριβέστερος (και αρκετά παλαιός στην εκπαίδευση) είναι ο όρος Αισθητική Αγωγή. Εδώ όμως σκοντάφτουμε σε μια ξεπερασμένη αντίληψη εκπαίδευσης με σωφρονιστικό πρόσημο, αφού ο όρος "αγωγή" υποδηλώνει εκ των άνω καθοδήγηση όπου οι μαθητές καλούνται να ευθυγραμμιστούν σε μια προκαθορισμένη κατεύθυνση. Θα λέγαμε πως στη σύγχρονη εκπαίδευση ο όρος "αγωγή" ακούγεται ως πολιτικά μη ορθός. Έτσι, για τη μετάφραση του όρου ARTS EDUCATION (εκπαίδευση στις Τέχνες) μάλλον δεν μας εκφράζει ο όρος "Αισθητική Αγωγή".

Μια ενδιαφέρουσα πρόταση στη θέση του όρου "Αγωγή" είναι ο όρος "Παιδεία", που βέβαια μπορεί να χαρακτηριστεί ως το ζητούμενο αποτέλεσμα της εκπαίδευσης. Με τις σχεδιαζόμενες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις σχετικά με θέματα Τεχνών στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση, ελπίζουμε ότι οι νέοι πολίτες θα αναπτύξουν παιδεία σχετική με την καλλιτεχνική έκφραση. Τι είδους παιδεία όμως;

Η "Αισθητική", ως όρος για την αντίληψη του ωραίου, ως προβληματισμός για την έννοια του ωραίου και της ομορφιάς, υποβάλλει το ενδιαφέρον της εκπαίδευσης για την καλλιέργεια κριτηρίων και στάσεων απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση. Στο χώρο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και στο πνεύμα των γραμματισμών, δεν θα πρέπει να προσπαθούμε να διδάξουμε Τέχνες (δηλαδή να δημιουργήσουμε

μελλοντικούς καλλιτέχνες) αλλά κυρίως να διδάξουμε κριτήρια και στάσεις των μαθητών απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση και στην Τέχνη.

Σχηματίζεται λοιπόν ένας νέος, προτεινόμενος όρος για το γνωστικό πεδίο που αγκαλιάζει όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης: "Αισθητική Παιδεία". Αναφέρεται σε γνώσεις, δεξιότητες αλλά κυρίως κριτήρια και στάσεις απέναντι στην Τέχνη, που θα αποτελούν πολιτισμικό εφόδιο για το νέο πολίτη. Εφόδιο για εναλλακτικούς επικοινωνιακούς διαύλους για εναλλακτικές θεωρήσεις της καθημερινότητας για διαφορετική ματιά και διαφορετικούς τρόπους κατανόησης του κόσμου που μας περιβάλλει.

*

Κουβέντες τέχνης, κουβέντες πολιτισμού ...κουβέντες επικοινωνίας

Μουσική - Χορός

Οι μουσικές που αγαπώ κατοικούν μέσα μου.
Στις απλησίαστες γωνιές του σώματός μου, ανάμεσα σε νευρώνες και
κινούμενα αιμοσφαίρια,
κατοικούν μουσικές
και συχνά με πλημμυρίζουν.
Άλλοτε πάλι κολυμπώ μέσα στη μουσική κι εκεί συναντώ αγνώστους.
Χαμογελούμε ο ένας στον άλλον με νόημα και
ανταλλάσσουμε μυστικά άρρητα.

Εικαστικά

Ξαναφτιάχνω όλα όσα μου αρέσουν
προσπαθώντας να περιγράψω γιατί μου αρέσουν.
Έτσι τότε - τότε ανακαλύπτω πράγματα που δεν ήξερα.
Όταν πάλι χαϊδεύω το έργο κάποιου άλλου αναρωτιέμαι:
γιατί το έφτιαξε έτσι;
(ξέρω καλά πως το χέρι του ακολουθούσε τις σκέψεις του).

Θέατρο - Χορός

Εσείς που παίζετε ρόλους τους ντύνετε προσεκτικά με τις επιθυμίες σας;
Όταν υποδύεστε κάποιον, σας ακούω που ψιθυρίζετε
όλα όσα σκέφτεστε γι' αυτόν.
Μ' αρέσει να σας παρακολουθώ και να ανακαλύπτω τις ζωές των άλλων.
Σιγά - σιγά ανακαλύπτω τη δική μου ζωή.
Μ' αρέσει να σας παρακολουθώ και να ανακαλύπτω όσα σκέφτεστε
για μας τους άλλους που βρισκόμαστε μέσα στο χώρο σας.

Φωτογραφία - Ηχογράφηση

Όποτε αιχμαλωτίζω ένα κομματάκι πραγματικότητας,
κλείνω μέσα του τον εαυτό μου.
Φτιάχνω μια σειρά από προσωπικές χάντρες που οι άλλοι
μπορούν να παίρνουν στα χέρια τους
και να συλλογίζονται για όσα μας περιβάλλουν.
Μπορούν ακόμα να παίζουν με τις χάντρες του εαυτού μου
συνδέοντας έτσι,
ετερόκλητα κομματάκια πραγματικότητας που, τελικά,
ταιριάζουν.

Λογοτεχνία - Κινηματογράφος

Μ' αρέσει να σας λέω και να σας λέω και να σας λέω...
για τις μαγικές όψεις της ζωής, για ταξίδια στο χρόνο
για ήρωες αγνώστους και τόπους αλλιώτικους
αλλά, πιο πολύ, για περιπλανήσεις μακρινές
μέσα μας.